

Прунцева Г.О.,
канд. екон. наук,
докторантка ННЦ “Інститут аграрної економіки”,
керівник ГО “Інституціональні реформи”

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Pruntseva G.O.,
cand.sc.(econ),
doctoral candidate NSC “Institute of Agrarian Economics”,
head PO “Institutional reforms”

THE WORLD EXPERIENCE OF FUNCTIONING OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FOOD SECURITY MECHANISM

Постановка проблеми. Ефективне функціонування організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки є базовою передумовою сталого економічного розвитку, оскільки від рівня забезпечення населення харчуванням залежить його здоров'я, добробут, працездатність та інтелектуальний потенціал, що, своєю чергою, впливає на прибутковість підприємств і ВВП країни. Саме тому необхідність вивчення успішного досвіду функціонування організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки у найбільш розвинених країнах світу, які успішно долають проблеми голоду та недоїдання населення, забезпечуючи доступ населення до споживних та корисних продуктів харчування, актуалізує важливість дослідження даної тематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню основних аспектів успішного функціонування організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки у найбільш розвинених країнах світу присвячували свої праці В. Залізнюк, П. Лама, А. Мостова, А. Остуні, П. Саблук, О. Фера-Клемонца, В. Шайко та інші видатні вчені. О. Фера-Клемонца зазначає: «Світовий досвід демонструє, що сьогодні майже у всіх країнах світу здійснюється державне регулювання системи продовольчого забезпечення. Для ефективного функціонування продовольчого забезпечення необхідні відповідні заходи з державного регулювання сільськогосподарського виробництва, зокрема формування політики аграрного розвитку, що одночасно є частиною продовольчої безпеки країни. Такі політики сформовані в більшості країн-членів Європейського Союзу (ЄС), США та ін.» [4, с. 44]. А. Мостова підкреслює, що світовий досвід не має єдиних підходів до державного регулювання у сфері забезпечення продовольчої безпеки, а стратегія продовольчої безпеки залежить від ресурсів та державних інтересів, які враховують поставлені стратегічні завдання. Дослідниця наголошує, що економічно розвинуті країни мають високоефективну стратегію продовольчої безпеки та відповідний комплекс державних заходів, механізмів, інструментів щодо її гарантування [3, с. 10]. Важливо зазначити, що ефективність організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки залежить від рівня розвитку аграрного виробництва. В. Залізнюк у своїй праці приділяє увагу Єдиній аграрній політиці Європейського союзу (ЄАП), в яку у 2015 році було внесено низку змін, які передбачають переведення частини (4,5%) бюджетної підтримки від прямого субсидування до заходів з розвитку сільських територій. На даний час система прямого субсидування ЄС включає такі елементи: базову премію; компенсацію за реалізацію аграріями певних заходів з охорони навколишнього середовища; субсидії молодим фермерам [2]. У звіті «The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets», підготовленому Food and Agriculture Organization (FAO), World Health Organization (WHO), United Nations Children's Fund (UNICEF), International Fund for Agricultural Development (IFAD) та United Nations World Food Programme (WFP), зазначається, що у період 2005–2016 рр. у країнах з низьким рівнем доходу сільське господарство було позбавлене підтримки, у той час як у країнах із середнім та високим рівнем доходу така підтримка надавалась. У звіті також зазначається, що у країнах із середнім та високим рівнем доходу заходи, що здійснюються урядом, як правило, слугують інтересам сільгоспвиробників. В той час, як у країнах с низьким рівнем доходу сільськогосподарська політика чинить тиск на рівень цін виробників, що має бути вигідно споживачам, а на практиці низькі ціни дестимулюють сільськогосподарське виробництво [6]. Виходячи з представлених досліджень, можна зробити висновок, що політика продовольчої безпеки залежить як від прямого впливу державних заходів на агропродовольчий сектор та фінансово-економічну систему країни, так і від непрямого впливу стимулюючих заходів та мультиплікативного ефекту. В той же час, у існуючих дослідженнях недостатньо висвітлені питання

щодо заходів та програм, які діють у найбільш розвинених країнах світу, забезпечуючи високоефективний рівень функціонування комплексного механізму продовольчої безпеки.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз зарубіжного досвіду щодо формування ефективної нормативно-правової бази у сфері побудови дієвого організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішне функціонування організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки першочергово є результатом ефективної державної політики у сфері продовольчого забезпечення населення. У найбільш розвинених країнах світу функціонує дієвий механізм із забезпечення фізичного і економічного доступу населення до корисних та споживних продуктів харчування. Динаміка зміни розповсюдженості недоїдання у країнах з різним рівнем доходу представлена у табл. 1.

Таблиця 1

Розповсюдженість недоїдання, %

Країни за рівнем доходу	Рік										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Країни з високим рівнем доходу	<2,5	<2,5	<2,5	<2,5	<2,5	<2,5	<2,5	<2,5	<2,5	<2,5	<2,5
Країни з рівнем доходу вище середнього	4,2	3,9	3,6	3,5	3	3,1	3,2	3,2	3,2	3,3	3,9
Країни з рівнем доходу нижче середнього	14,3	13,8	13,8	13,3	13,1	12,8	12,3	12,1	12,1	12,2	14,8
Найменш розвинені країни	22,9	23,4	23,2	23,4	21,1	21,1	22,1	21	21,3	21,5	23,1

Джерело: ФАО

Згідно даних, представлених у табл. 1, у високорозвинених країнах розповсюдженість недоїдання залишилася у межах мінімально встановленого граничного рівня недоїдання, а у країнах з рівнем доходу вище середнього – зменшилась на 0,3%. Варто зазначити, що у 2020 році пандемія COVID-19 здійснила значний негативний вплив на всі сфери життя населення усіх країн світу. Криза пандемії найбільше вразила найменш розвинені країни і країни, що розвиваються, і призвела до падіння виробництва, зменшення ВВП, скорочення соціальних програм, погіршення якості харчування та збільшення розповсюдженості недоїдання (табл. 1). Якщо у 2019 році можна побачити позитивні тенденції щодо зменшення розповсюдженості недоїдання майже по всіх групах країн, то у 2020 році відбулось стрімке погіршення ситуації у найменш розвинених країнах світу та у країнах з рівнем доходу нижче середнього. В той же час, згідно з даними ФАО, незважаючи на зменшення ВВП на душу населення у 2020 році, загальна тенденція відображає збільшення даного показника за період 2010–2020 рр. (табл. 2).

Таблиця 2

Валовий внутрішній продукт на душу населення, \$

Країни за рівнем доходу	Рік										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Країни з високим рівнем доходу	44258	44973	45310	45717	46431	47303	47879	48781	49680	50296	47786
Країни з рівнем доходу вище середнього	12380	13087	13723	14337	14849	15308	15788	16454	17106	17663	17366
Країни з рівнем доходу нижче середнього	5225	5396	5544	5740	5968	6185	6472	6724	6954	7107	6723
Найменш розвинені країни	2347	2414	2504	2594	2693	2766	2829	2918	3003	3080	3001

Джерело: ФАО

Здійснимо аналіз залежності розповсюдженості недоїдання від величини ВВП на душу населення у країнах з різним рівнем доходу. Отримані результати представлені у наведених нижче графіках (рис. 1–3).

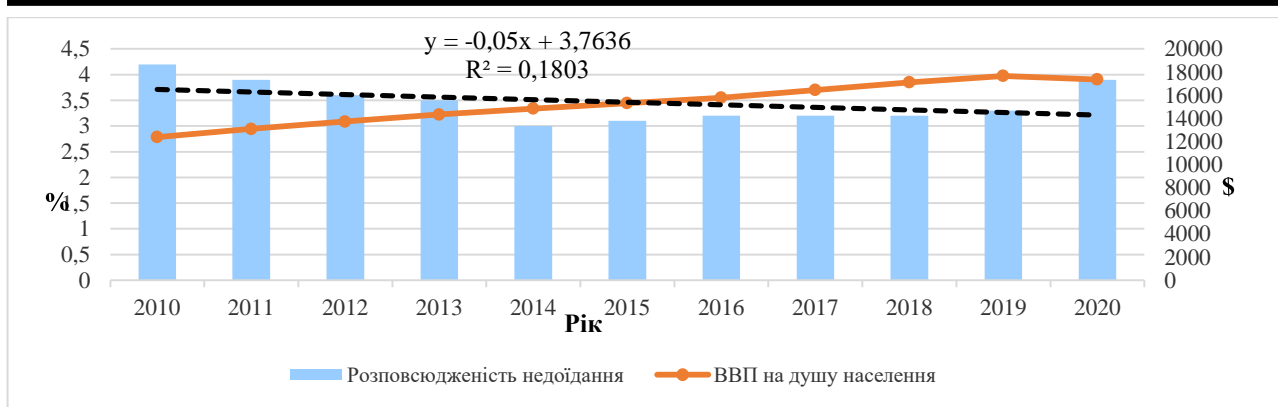

Рис. 1. Залежність розповсюдженості недоїдання від ВВП на душу населення у країнах з рівнем доходу вище середнього

Джерело: побудовано автором на основі даних ФАО

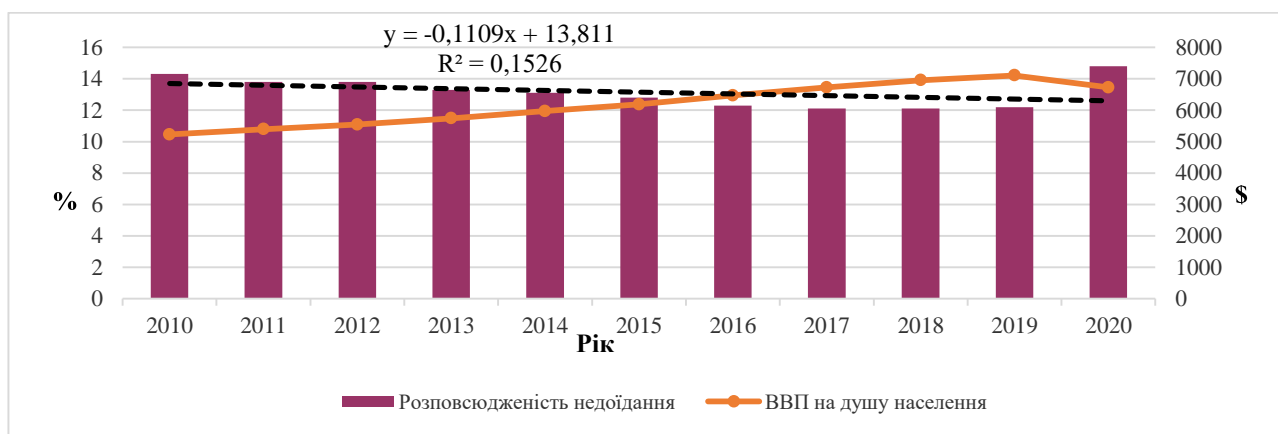

Рис. 2. Залежність розповсюдженості недоїдання від ВВП на душу населення у країнах з рівнем доходу нижче середнього

Джерело: побудовано автором на основі даних ФАО

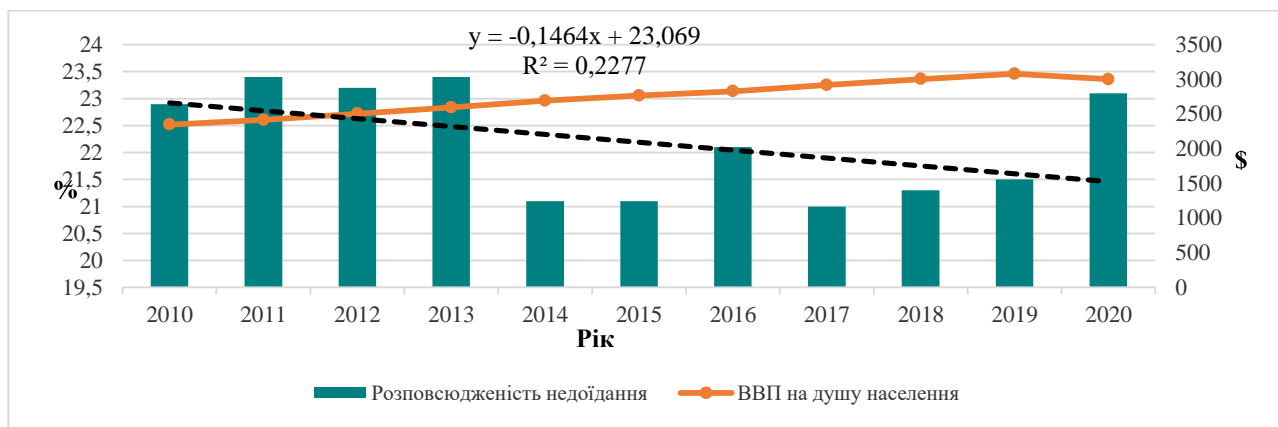

Рис. 3. Залежність розповсюдженості недоїдання від ВВП на душу населення у найменш розвинених країнах

Джерело: побудовано автором на основі даних ФАО

Згідно представлених тенденцій, можна побачити обернену залежність між показниками «ВВП на душу населення» та «Розповсюдженість недоїдання». При збільшенні ВВП на душу населення на 1\$ у країнах з рівнем доходу вище середнього розповсюдженість недоїдання зменшується на 0,05%, у країнах з рівнем доходу нижче середнього – на 0,11%, а у найменш розвинених країнах – на 0,15%. У той же час тіснота зв'язку між показниками дуже слабка. А саме, у країнах з рівнем доходу вище середнього коефіцієнт детермінації $R^2=0,1803$, у країнах з рівнем доходу нижче середнього $R^2=0,1526$, а у найменш розвинених країнах $R^2=0,2277$. Дані значення говорять про те, що розмір ВВП на душу населення майже не здійснює вплив на розповсюдженість недоїдання. На даний показник можуть впливати інші фактори, зокрема рівень витрат домогосподарств, вартість корисних та споживних продуктів харчування, політика країни у сфері продовольчої безпеки та сільськогосподарська політика.

Як зазначалось, дані фактори можуть мати значний вплив на ситуацію з недоїданням у країнах з середнім рівнем доходу та у менш розвинених країнах. У звіті ФАО зазначається, що незначне погіршення ситуації зі станом продовольчої безпеки почалось у 2019 році, що було спричинено погіршенням економічного стану у деяких країнах, у яких знизилися темпи росту економіки та погіршилися економічні показники. І першочергово це стосується країн з середнім рівнем доходу. У звіті ФАО також говориться, що кількість голодуючих у світі невпинно зростає, особливо у всіх субрегіонах Африки, країнах Латинської Америка та Карибського басейну, у Західній Азії [6].

Не дивлячись на погіршення ситуації зі збільшенням голодуючих та поширенням розповсюдженості недоїдання у найменш розвинених країнах світу та у країнах з середнім рівнем доходів, у високорозвинених країнах кількість людей, що недоїдає, не перевищує гранично встановлений показник у 2,5%. Це залежить як від політики держави у сфері продовольчої безпеки, так і від підтримки аграрної галузі. На підтвердження цієї позиції можна навести дані ФАО, згідно яких у період 2005–2016 рр. у країнах з низьким рівнем доходу сільськогосподарське виробництво було позбавлене підтримки, у той час як у країнах із високим рівнем доходу така підтримка надавалась у значних обсягах, що, звичайно, здійснювало вплив на обсяги сільськогосподарського виробництва, собівартість аграрної продукції та її ціну для кінцевих споживачів (табл. 3).

Таблиця 3

Середньозважені показники номінального рівня захисту сільського господарства

Країни за рівнем доходу	Рік												Серед.
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Країни з високим рівнем доходу	19,6	16,2	11,9	10,6	11,7	9,7	7,6	9,2	8,3	8,3	8,5	9,5	10,9
Країни з середнім рівнем доходу	1,3	2,2	-2,8	-6,4	1,8	3,2	-0,3	4,8	4,3	6,2	9,4	7,2	2,6
Країни з низьким рівнем доходу	-47,9	-41,6	-45,2	-25,4	-37,5	-41,4	-33,6	-21,8	-37,3	-39,1	-40,8	-41,2	-37,7

Джерело: ФАО

Нагадаємо, що країни з високим рівнем доходу змушені були відмінити субсидії на експорт сільськогосподарської продукції для створення справедливого торговельного середовища згідно з правилами ВТО. Це було зроблено у інтересах виробників всього світу і першочергово фермерів із країн з низьким та середнім рівнем доходу, які були не в змозі конкурувати з агровиробниками із високорозвинених країн, котрі могли успішно нарощувати обсяги експорту за рахунок отриманих субсидій [6].

Варто зазначити, що у країнах з високим рівнем доходу політика продовольчої безпеки направлена не тільки на підтримку сільськогосподарського виробництва, а й на контроль за якістю продуктів харчування, підтримку соціально вразливих груп населення, дотримання національних традицій та забезпечення доступності споживних продуктів для всіх груп населення.

З метою дослідження інноваційних та сучасних заходів, які застосовуються високорозвиненими країнами світу і дають змогу забезпечити населення корисними та споживними продуктами харчування у кількості, достатній для активного та здорового образу життя, здійснимо аналіз політики продовольчої безпеки провідних країн світу.

У США закон «Про продовольчу безпеку США» був прийнятий у 1985 році, а закон «Про поліпшення продовольчої безпеки» – у 1986 році. Ці нормативні акти дозволили знизити ціни на сільгосппродукцію і водночас підтримати доходи товаровиробників. У 1990 році Конгрес прийняв Закон про національний моніторинг харчування та пов'язані дослідження (NNMRR), згідно якого у США був підготовлений десятирічний план системи оцінки харчування населення. На виконання вимог закону NNMRR 25 січня 1991 року була створена Національна рада з моніторингу харчування, яка готувала наукові та технічні рекомендації і надавала консультації. Відповідно до вимог законодавства, у 1992 році Міністерство сільського господарства США та Департамент охорони здоров'я та соціальних служб (DHHS) зібрали разом представників федеральних агентств, приватних організацій, наукових дослідників та інших зацікавлених осіб, щоб створити Федеральний проєкт з оцінки продовольчої безпеки. Ця група розробляла інструменти та показники оцінки продовольчої безпеки. У січні 1994 року Міністерство сільського господарства США та DHHS підтримали проведення Першої національної конференції із оцінки та досліджень проблем продовольчої безпеки, основними завданнями якої було проаналізувати стан ситуації з практичних вимірів відсутності продовольчої

безпеки у американських домогосподарствах, досягти єдності у термінології, створити актуальну базу даних, на основі якої можна буде проводити оцінку відсутності продовольчої безпеки та розповсюдженості голоду. З 1995 року Міністерство сільського господарства у співпраці з Бюро перепису населення здійснює щорічне обстеження 40 000 домогосподарств для оцінки можливостей домогосподарств задовольняти свої потреби у продуктах харчування. У 1997 році Міністерством сільського господарства було затверджено стратегічний план із забезпечення продовольчої безпеки та встановлення стратегічних пріоритетів, а у 2010 році адміністрація президента США Барака Обами створила програму «Feed the Future», яка поєднує представників з різних секторів промисловості та уряд США для координування зусиль щодо допомоги країнам, які мають потреби у реформуванні своїх продовольчих систем для підвищення рівня продовольчої безпеки. З метою підвищення рівня продовольчої безпеки у США в 2016 році було прийнято Закон про глобальну продовольчу, метою якого було активізувати зусилля США з «просування глобальної продовольчої безпеки, стійкості та харчування». У 2018 році було прийнято Закон про повторну авторизацію глобальної продовольчої безпеки, метою якого було розширення програми «Feed the Future» та її подовження до 2023 року [8]. Таким чином, у США значна увага приділяється проблемам продовольчої безпеки. Окрім успішної реалізації власних стратегій з подолання проблем недоїдання, США робить все можливе, щоб допомогти бідним країнам і країнам, що розвиваються, подолати проблеми з недоїдання та голоду. Варто зазначити, що у США до боротьби з голодуванням, поширеністю недоїдання та забезпеченням продовольчої безпеки були залучені експерти та фахівці з усіх профільних організацій та зацікавлених сторін. Зокрема, у процесі реалізації Федерального проєкту з оцінки продовольчої безпеки були запрошені як представники федеральних агентств і приватних організацій, так і наукові дослідники та інші зацікавлені особи. Дана практика є дуже важливою для забезпечення ефективного функціонування системи продовольчої безпеки. До того ж, як зазначалось, у США з 1995 року Міністерство сільського господарства у співпраці з Бюро перепису населення здійснює щорічне обстеження 40 000 домогосподарств з метою оцінки можливостей домогосподарств задовольняти свої потреби у продуктах харчування. На нашу думку, це є надзвичайно корисна практика, яку важливо застосовувати в усіх країнах світу з метою оцінки реального стану продовольчого забезпечення населення.

Ефективна політика продовольчої безпеки функціонує у Європейському Союзі, у межах якої робиться все, щоб громадяни мали доступ до корисної та споживної їжі. Проблеми з продуктами харчування наприкінці 1990-х років привернули увагу до необхідності встановлення на законодавчому рівні загальних принципів та вимог до продуктів харчування та кормів. Європейською Комісією був розроблений інтегрований підхід до безпеки харчових продуктів «від ферми до виделки», викладений у Білій книзі про безпеку харчових продуктів. Представлені у Білій книзі концептуальні вимоги охоплюють всі сектори харчового ланцюга, включаючи виробництво кормів, первинне виробництво, переробку харчових продуктів, зберігання, транспорт та роздрібний продаж. У 2002 році Європейський Парламент та Рада прийняли Регламент (ЄС) № 178/2002 General Food Law Regulation (Загальне регулювання харчового законодавства), що встановлює загальні принципи та вимоги до харчового законодавства. Відповідно до Регламенту № 178/2002, у ЄС було створене незалежне відомство «Європейське управління з безпеки харчових продуктів» (EFSA), відповідальне за наукові консультації та підтримку. ЄС має один із найвищих стандартів безпеки харчових продуктів у світі – значною мірою завдяки законодавству, яке забезпечує безпеку продуктів харчування для споживачів. Ключовим інструментом для швидкої реакції, коли в харчовому ланцюзі виявляються ризики для здоров'я населення, є система швидкого оповіщення про їжу та корми RASFF. Створена у 1979 році RASFF дозволяє ефективно обмінюватися інформацією між органами ЄС. Завдяки RASFF було усунуто багато ризиків щодо небезпечності харчових продуктів, перш ніж вони могли завдати шкоди європейським споживачам. У ЄС діють суворі стандарти щодо забезпечення гігієни харчових продуктів, здоров'я та добробуту тварин, здоров'я рослин і контролю за забрудненням ґрунтів зовнішніми речовинами, такими як пестициди. Суворі перевірки проводяться на кожному етапі, а імпорту (наприклад, м'яса) з-за меж ЄС повинен відповідати тим самим стандартам і проходити ті ж самі перевірки, що і продукти харчування, вироблені в ЄС. До основних нормативних актів ЄС, що є базою для забезпечення високого рівня продовольчої безпеки, можна віднести Directive 2001/82/ЄС «Правила ЄС щодо дозволу, імпорту та виробництва ветеринарних препаратів», Regulation (EU) No 652/2014 «Витрати ЄС на інформацію про продукти харчування та корми для тварин», Communication COM(2000) «Принцип обережності», Recommendation 2013/99/EU «Боротьба з шахрайством при збуті продуктів харчування – відновлення довіри споживачів», Commission Regulation (EC) No 889/2008 «Конкретні правила щодо органічного виробництва, маркування та контролю», Regulation (EC) No 1881/2006 «Методи відбору проб та аналіз для контролю рівнів певних елементів у харчових продуктах», Regulation (EU) 2017/625 «Застосування правил ЄС щодо агропродовольчого ланцюга». Отже, Євросоюз має одні з найжорсткіших та найефективніших стандартів безпеки харчових продуктів у світі. У ЄС функціонує система швидкого оповіщення про їжу та корми RASFF, діє інтегрований підхід до безпеки харчових продуктів «від ферми до виделки», впроваджені суворі стандарти щодо забезпечення гігієни харчових продуктів, здоров'я та добробуту

тварин, здоров'я рослин і контролю за забрудненням ґрунтів зовнішніми речовинами, а імпорту продуктів харчування з-за меж ЄС повинен відповідати тим самим стандартам, що і продукти харчування, вироблені в ЄС.

У Японії функціонування системи продовольчої безпеки відрізняється від світової. П. Лама зазначає, що забезпечення продовольчої безпеки у Японії полягає у покращенні коефіцієнта самозабезпечення за рахунок збільшення внутрішнього виробництва з метою задоволення попиту на два типи їжі – традиційної японської та західної їжі. Таким чином, у Японії особлива увага приділяється підтримці вітчизняного сільгоспвиробництва.

Зниження продуктивності сільського господарства змусило Японію покращити сільськогосподарську політику для зміцнення сільського господарства та підвищення рівня самозабезпечення. До найбільш важливих законодавчих актів у сфері регулювання виробництва продуктів харчування, їх обігу та забезпечення продовольчої безпеки можна віднести наступні акти:

– Закон про контроль за харчовими продуктами (1942 р.). Закон був розроблений і діяв під час війни, але його дію було подовжено протягом повоєнного періоду до 1995 року. Протягом війни основною метою цієї політики був контроль за виробництвом, постачанням та розподілом їжі, особливо рису. У повоєнний період він виконував ту ж саму функцію і забезпечував контроль за цінами на продукти харчування. Ця політика допомогла Японії досягнути самозабезпеченості власними продуктами харчування;

– Основний закон про сільське господарство (1961 р.). По мірі економічного зростання доходи промислових працівників зростали швидше, ніж доходи працівників ферм. За короткий проміжок часу розрив у рівні доходів та продуктивності виробництва між промисловістю та сільськогосподарським сектором значно збільшився. Щоб усунути диспропорцію між двома галузями та збільшити доходи фермерів, у Японії у 1961 році біло прийнято закон «Основний закон про сільське господарство», згідно якого уряд надавав фермерам субсидії, особливо рисоводам, і це, своєю чергою, призвело до зростання продуктивності вирощування аграрної продукції;

– Новий Закон про харчові продукти (1995 р.). У 1993 році Японія пережила рисову кризу через поганий врожай і для подолання кризи Японії довелося імпортувати рис. У той же час на Японію здійснювався тиск з боку торгових партнерів щодо відкриття внутрішнього ринку. У 1994 році Японія погодилася на Уругвайську угоду про сільське господарство (URAA) та внесла необхідні зміни у законодавство, щоб відкрити внутрішній ринок. На виконання положень URAA у Японії у 1995 році було прийнято Новий Закон про харчові продукти. З прийняттям цього закону припинялась дія Закону про контроль за харчовими продуктами (1942 р.) і тепер уряд втрачав контроль за цінами на продукти харчування, розподілом та управлінням обігу продуктів харчування. Згідно нового закону, фермери більше не повинні були продавати рис державним органам влади, оскільки тепер вони можуть продавати їх безпосередньо оптовику чи кінцевому споживачу;

– Новий основний закон про продовольство, сільське господарство та сільські райони (1999 р.). Цей закон замінив Основний закон про сільське господарство (1961 р.) і змінив парадигму аграрної політики Японії. Згідно нового закону, розширюється сфера цілей аграрної політики. Так, окрема увага приділяється продовольчій безпеці, функціонування якої забезпечується через стабільне постачання продуктів харчування, багатофункціональність сільського господарства, сталий розвиток сільського господарства та сприяння розвитку сільських територій. Цей закон сприяв підвищенню коефіцієнта самозабезпечення їжею.

У Японії велика увага приділяється забезпеченню безпеки харчових продуктів, регулювання якої здійснюється Законом про продовольчу санітарію. Цей закон був прийнятий у 1947 році і забезпечує попередження небезпеки для здоров'я людей, яка може виникнути в результаті споживання неякісних продуктів харчування; надає Міністерству охорони здоров'я, праці та добробуту широкі повноваження щодо юридичних дій по відношенню до пріоритетних питань; виокремлює важливу роль органів місцевого самоврядування у сфері продовольчого забезпечення населення; забезпечує функціонування всеосяжної системи санітарного контролю, що базується на системі аналізу небезпек за критичними точками. Таким чином, у Японії особлива увага приділяється підтримці вітчизняного сільгоспвиробництва, а забезпечення продовольчої безпеки полягає у покращенні коефіцієнта самозабезпечення за рахунок збільшення внутрішнього виробництва з метою задоволення попиту на два типи їжі – традиційної японської та західної їжі.

В узагальненому вигляді основні заходи із забезпечення продовольчої безпеки у США, Японії та Євросоюзі представлено у табл. 4.

Заходи із підтримки аграрного сектору у Японії, США та Євросоюзі представлено у табл. 5.

Таблиця 4

Заходи із забезпечення продовольчої безпеки

Країна	Основні заходи
США	<ul style="list-style-type: none"> – гранти на підготовку, проведення інспекцій, зміцнення потенціалу лабораторій і реалізацію програм, що забезпечують безпеку харчових продуктів; – жорсткий контроль за продуктами харчування, які імпортуються до США; – комплекс державних програм з продовольчої допомоги населенню; – державна підтримка фермерів; – фінансування міжгалузевих цільових програм, пов'язаних з підтримкою розвитку аграрного сектору тощо.
ЄС	<ul style="list-style-type: none"> – інтегрований підхід до безпеки харчових продуктів «від ферми до виделки»; – система швидкого оповіщення про їжу та корми (RASFF); – жорсткі стандарти до виробництва продуктів харчування; – жорсткий контроль за витратами ЄС на виробництво сільськогосподарської продукції; – застосування принципу обережності у споживчій політиці, виробництві продуктів харчування, вирощуванні тварин та рослин, захисті навколишнього середовища; – встановлення спеціального контролю та протидія застосуванню шахрайських практик при збуті певних продуктів харчування; – запровадження спеціальних правил щодо регулювання органічного виробництва, маркування та контролю; – контроль за рівнем забрудненості продуктів харчування, що може виникнути у процесі виробництва, упаковки, транспортування та зберігання або з навколишнього середовища; – контроль за безпечністю кормів та добрив тощо.
Японія	<ul style="list-style-type: none"> – збільшення внутрішнього виробництва; – задоволення попиту на два типи їжі (традиційної і західної); – контроль за харчовими продуктами; – стабільне постачання продуктів харчування; – багатофункціональність сільського господарства; – сталий розвиток сільського господарства; – сприяння розвитку сільських територій; – вимоги до маркування основних алергенних харчових продуктів; – функціонування всеосяжної системи санітарного контролю, що базується на системі аналізу небезпек за критичними точками тощо.

Джерело: складено автором на основі даних [1–8]

Таблиця 5

Заходи із підтримки та забезпечення розвитку аграрного сектору

Країна	Основні заходи
США	<ul style="list-style-type: none"> – консервація і вилучення з обороту земель; – стимулювання експорту шляхом надання експортної компенсаційної надбавки фермерам; – стимулювання концентрації сільськогосподарського виробництва; – субсидування урядових програм підтримки розвитку окремих галузей аграрного сектору; – кредитування сільгоспвиробників під заставу аграрної продукції шляхом надання компенсаційних виплат тощо.
ЄС	<ul style="list-style-type: none"> – державні субсидії; – дія Спільної аграрної політики (САП); – підтримка багатофункціональності сільського господарства; – захист доходів сільськогосподарських виробників; – розвиток сільських територій; – підтримка фермерських господарств; – державна закупівля сільськогосподарської продукції; – допомога у створенні та розвитку ринку; – розвиток соціальної інфраструктури; – будівництво та реконструкція переробних потужностей; – встановлення квот на виробництво продукції та гарантованих цін тощо.
Японія	<ul style="list-style-type: none"> – структурні програми розвитку АПК, створення аграрних підприємств за кордоном з метою диверсифікації імпорту; – заходи з інтенсифікації виробництва і підвищення конкурентоспроможності продукції; – програма спеціального асигнування, надання субсидій виробникам, фінансування проектів із запровадження новітніх технологій у сільському господарстві; – пільгове кредитування; – страхування сільськогосподарських кредитів; – програми з розширення можливостей оренди сільськогосподарських машин; – програми сприяння розробці і впровадженню нових зразків високопродуктивної сільськогосподарської техніки; – модернізація сільськогосподарських підприємств тощо.

Джерело: складено автором на основі даних [1-8]

Отже, проведений аналіз нормативно-правової бази провідних країн світу показав, що у цих країнах функціонують ефективні нормативні акти, які регулюють як обсяги виробництва та якості вирощеної аграрної продукції, так і її проходження всього ланцюга доставки до кінцевого споживача, так звані програми «від ферми до виделки», що забезпечують якість і доступність продуктів харчування для всіх груп населення.

Висновки з проведеного дослідження. Виходячи з проведеного аналізу, можна зробити висновок, що на ефективність функціонування організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки впливають як рівень доходів населення, так і державна політика у сфері продовольчої безпеки, яка має враховувати як кліматичні умови та ресурси країни, галузеву спрямованість регіонів, традиційну специфіку продовольчого виробництва, так і міжнародні стандарти якості та безпеки харчових продуктів, вимоги СОТ та інші нормативи до продукції аграрного виробництва та продовольчого забезпечення населення. Встановлено, що ефективність функціонування організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки залежить і від прямого впливу державних заходів на агропродовольчий сектор, соціально-економічну систему країни та продовольче забезпечення населення, і від непрямого впливу стимулюючих заходів та мультиплікативного ефекту. Проведено аналіз функціонування організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки у провідних країнах світу і встановлено, що у високорозвинених країнах реалізується дієва політика щодо забезпечення продовольчої безпеки, яка включає як заходи щодо підтримки аграрного виробництва та захист внутрішнього ринку, так і заходи щодо забезпечення високої якості продуктів харчування та їх доступності для всіх груп населення, так звані програми «від ферми до виделки».

Література

1. Глобалізація і продовольство : монографія / П. Т. Саблук та ін. Київ : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2008. 632 с.
2. Залізнюк В. П. Механізми забезпечення продовольчої безпеки в розвинених країнах. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1300> (дата звернення: 12.07.2021).
3. Мостова А. Д. Зарубіжний досвід державного регулювання забезпечення продовольчої безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 26(2). С. 7-14.
4. Фера-Клемонца О. Ю. Зарубіжний досвід регулювання продовольчого забезпечення. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 5. С. 44-53.
5. Шойко В. А. Державне регулювання продовольчої безпеки в контексті інтеграції України до ЄС та забезпечення її сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6203> (дата звернення: 12.07.2021).
6. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. 2020. URL: <https://doi.org/10.4060/ca9692en> (дата звернення: 28.07.2021).
7. Lama P. Japan's Food Security Problem: Increasing Self-sufficiency in Traditional Food". *IndraStra Global*. 2017. Vol. 003. Issue № 07(2017)0029. URL: <http://www.indrastra.com/2017/07/Japan-s-Food-Security-Problem-Increasing-Self-Sufficiency-in-Traditional-Food-003-07-2017-0029.html> (дата звернення: 29.07.2021).
8. Ostuni A. Why the Global Food Security Act is So Important. *BORGEN Magazine*. 2020. URL: <https://www.borgenmagazine.com/the-global-food-security-act/> (дата звернення: 28.07.2021).

References

1. Sabluk, P.T. et al. (2008), *Hlobalizatsiia i prodovolstvo* [Globalization and provision], monograph, NNTs "Instytut ahrarnoi ekonomiky", Kyiv, Ukraine, 632 p.
2. Zalizniuk, V.P. (2017), "Mechanisms for ensuring food security in developed countries", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 10, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1300> (access date July 12, 2021).
3. Mostova, A.D. (2019), "The foreign experience of food security's state regulation", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, Iss. 26(2), pp. 7-14.
4. Fera-Klemontsa, O.Yu. (2018), "The foreign experience of food regulation", *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, Iss. 5, pp. 44-53.

5. Shoiko, V.A. (2017), "State regulation of food security in the context of Ukraine's integration into the EU and ensuring its sustainable development", *Efektivna ekonomika*, no. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6203> (access date July 12, 2021).

6. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO (2020), *The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets*, Rome, FAO, available at: <https://doi.org/10.4060/ca9692en> (access date July 28, 2021).

7. Lama, P. (2017), "Japan's Food Security Problem: Increasing Self-sufficiency in Traditional Food", *IndraStra Global*, Vol. 003, Issue no. 07(2017)0029, available at: <http://www.indrastra.com/2017/07/Japan-s-Food-Security-Problem-Increasing-Self-Sufficiency-in-Traditional-Food-003-07-2017-0029.html> (access date July 29, 2021).

8. Ostuni, A. (2020), "Why the Global Food Security Act is So Important", *BORGEN Magazine*, available at: <https://www.borgenmagazine.com/the-global-food-security-act/> (access date July 28, 2021).